ÅR 1764:- TOMTER FÖR KYRKSTUGOR PLANERAS PÅ KYRKVALLEN I KALIX

Året 1764 utgick påbud av Landshöfdings Martin Ehrensvahn att tomter för kyrkstugor skulle avstyckas för socknens jordägare. På "moder" kyrkovallen i Kalix utförde Elof "Brunnius" den påbjudna utstakningen av 25 tomter,
här kallad kvarter för just över 100 jordägare och stalltomter för 200 hästar samt tomter för framtida behov.
Vardera tomten rymde 4 stugor med en ibland två bönder, ofta bröder, i vardera stugan.

Övriga tomter, utmärkta med bokstäver var borgerskapet, prästgården, kyrkoherden och hans trädgårdsland
Luleå och Torneå handelsmännens marknadsbodar socknens hus och magasin tingshus fånghus(fängelset) länsman och klockaren osv.

Kyrkstugor har genom åren råkat ut för ett antal olyckliga händelser. Under ryssarnas ockupation revs ett antal kyrkstuor av ryssarna som använde stockarna till flottar för att ta sig över älven. År 1761 brann en del stugor ned.

I samband med ryssarnas uttåg ur Kalixtrakten vid krigsslutet år 1809 brann ett flertal stugor ned. Ryktet säger att både ryska och svenska soldater under våta förhållanden tillsammans festade till i kyrkstaden. Någon slarvade med elden och tragedin var ett faktum. 143 stugor och 2 stall blev lågornas rov.

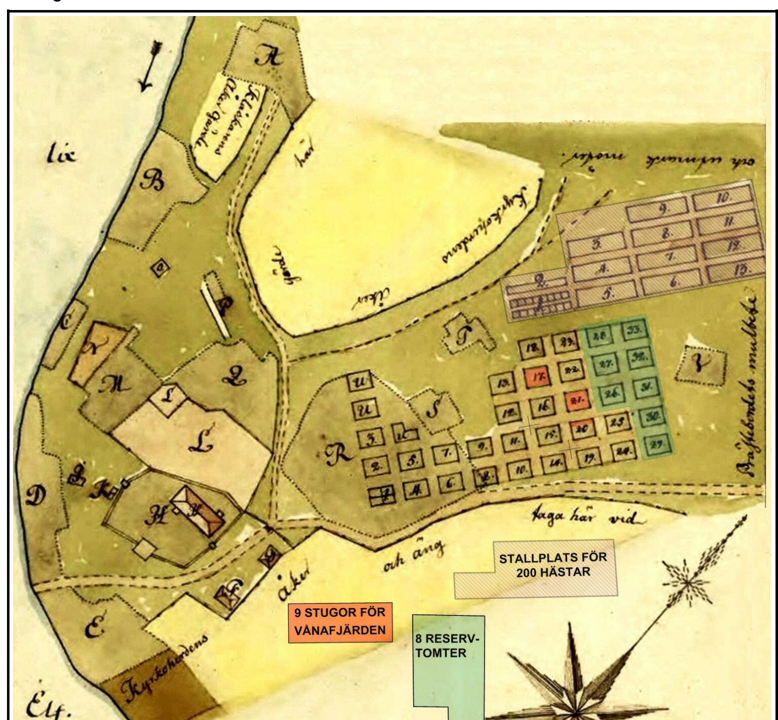
Redan på 1500 talet hade en kyrkstad vuxit upp, vilken brann ned tillsammans med prästgården år 1595.
Kyrkoherde vid denna tiden var Birgerus Erici, han hade varit med och undertecknat Uppsala mötes beslut 1593 att det var den heliga skrift som varande det enda rättesnöret för mänskans tro och bidrog därmed till att katolicismen stoppades i Sverige.

Kalix växte, efterfrågan på tomtmark tilltog och år 1921 revs så kyrkstaden till förmån för modernare bebyggelse.

Drottning Kristinas regering hade på 1630 talet tagit del i kyrkstugobränder och tog beslut om att kyrkstäder skulle uppföras på längre avstånd från kyrka och prästgård.

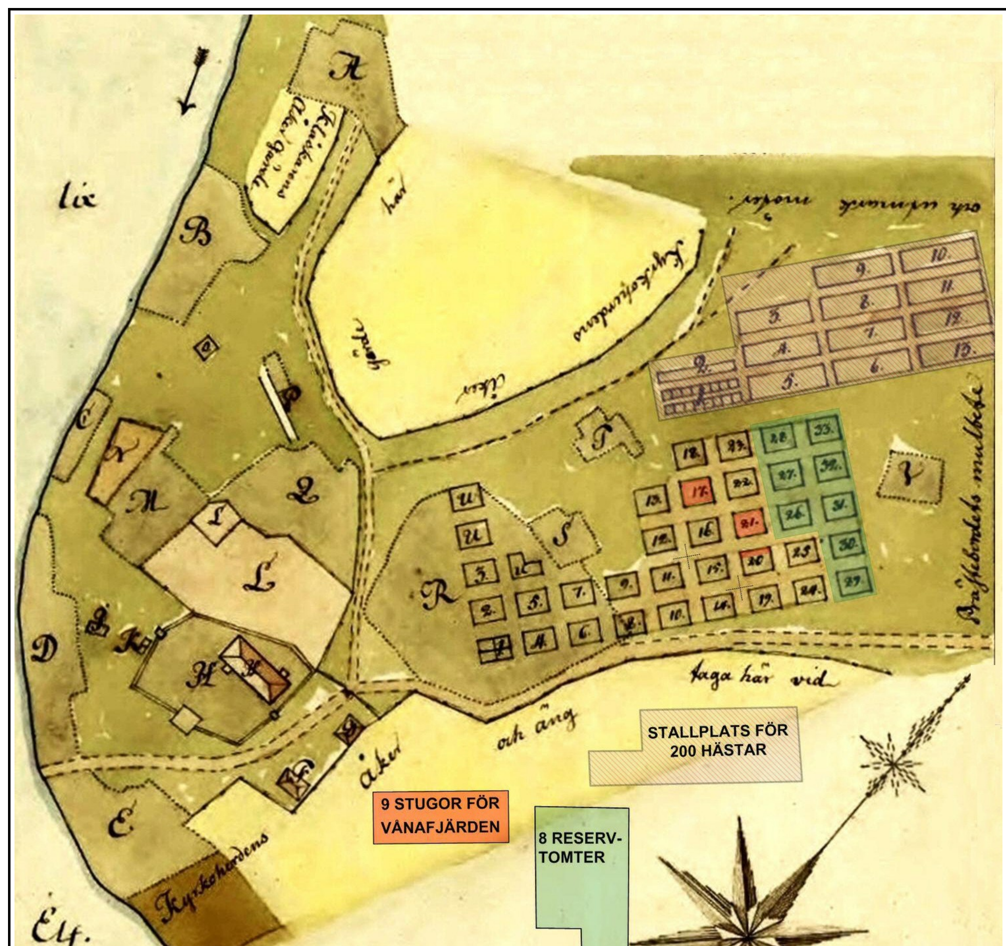
Avskrift av 1764 års dokument

Litter	B E S K R I F N I N G
	Till ödmukaste fullfölgd, af högvälborne Herr Landshöfdings Martin Ehrensvahns, Respektive Ordres af den 27 Juni innevarande År, aftogs Neder Calix Moder Kyrko Wall i September Månad; och enligt Högbemälte Herres, af den 10 Maj Sistledna år, utfärdade Allmänna Kundgjörelse utstakades till Kyrko Stugor Tomter, för verderbörande Jordägare i Socknen. **Den tracten, å denne Wall, som utstakades till Tomter, består af sandblandad stenbunden jordmån, nän fast botten: Således ganska tjänlig till Bygnaders anställande derå.**
	Teknens Uttydning
A	Kompani Chefens Mann- o Ladugård
B	Den Så Kallade Svinviken, hvara 22 Kyrkostugan år 1762 blivit upbygde på de år 1761 afbrände tomter.
C	Torne och Lule Borgarskaps Marknadsbodar, å denna trakten.
D	Äfven Samma Borgarskap Tillhörige bodar å denna platsen, jemte Färjekarlens stuga ock Fånghuset.
E	Här och några få marknadsbodar jemte framlidne Comministeren Brunbergs änkas Madam Sophia Linds gård och några kyrkostugor, hvarutav 6 stycken, utan någon ordning väl stå, utom det stadgade måttet från kyrkan, men inom samma mått från klåkstapeln, som är af trä byggnad, af sådeles större äfventyr underkastad än kyrkan som är av sten. Därföre torde vara nyttig att, at de avflyttas, å de utflyttade ännu lediga Tomter.
F	Sockne Magazinet.
G	Tingsstuguan
H	Kyrka med Kyrkogård och Klåckstapel.
J	Kyrkoherdens Hebber eller Bod
K	Tvänne gamla Kronbodar.
L	Kyrkoherdens Krydgård.
M	D^o^ Mangård.
N	D^o^ Hummelgård.
O	D^o^ Badstuga.
P	D^o^ Kornlada med loga och hessjor.
Q	D^o^ Ladu - gård
R	Å denna platsen stå de mästa, ganska irregularit bygde Kyrkostuguor, och Länsman Rutströms Gård.
S	Klåckaren Josep Linnströms gård.
T	Herr Capitain och Riddaren Malmstedts Gårdstomt.
V	Andre Fon Captenskan Sara Dorotea Holst gårrd.
U	Trenne qvarter för Ståndspersonernes Kyrkstugotomter.

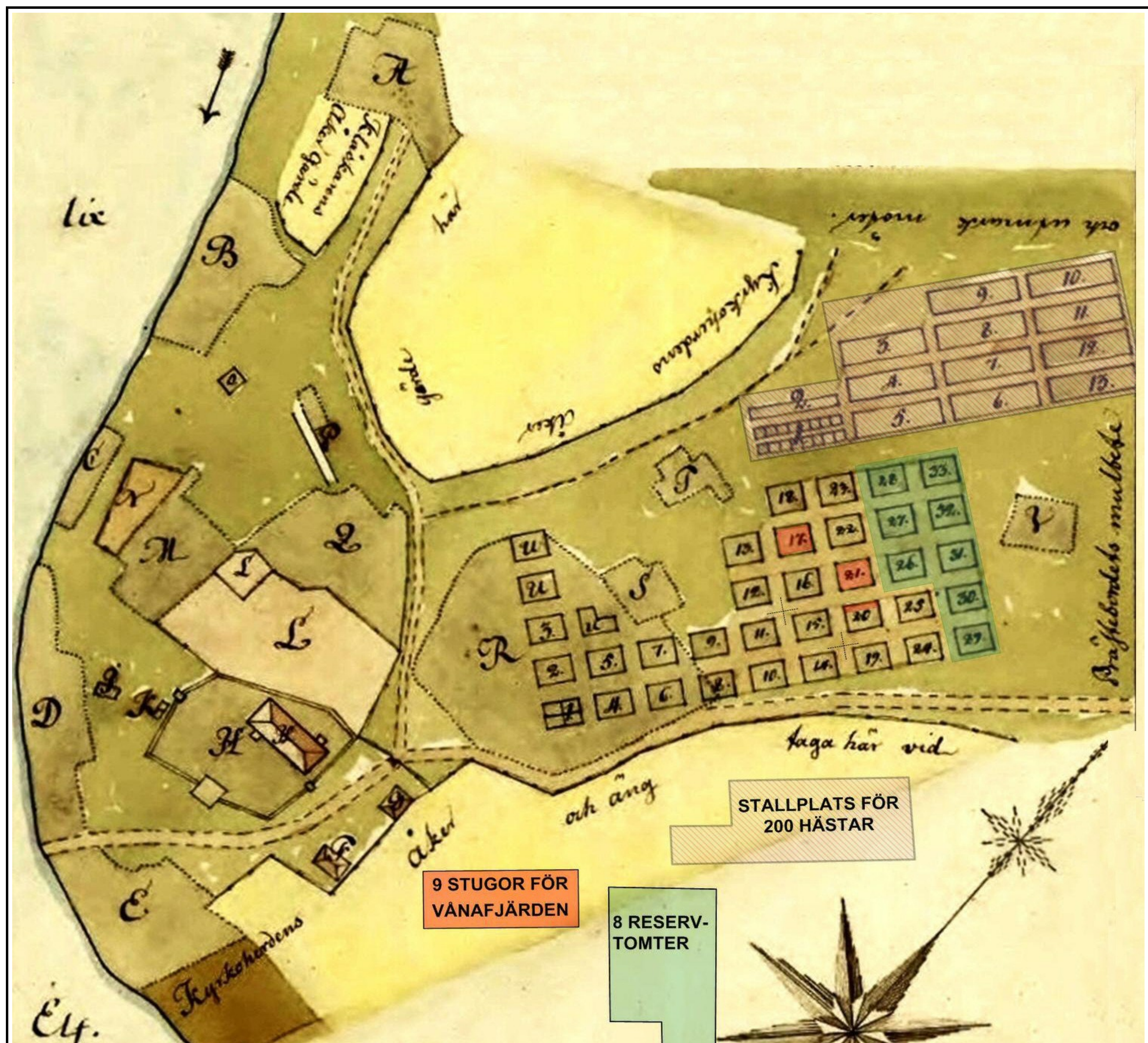
Å de, utom nyss nämde qvarter, 33 till antalet utstakade, som rymma ? Kyrkostugor på hvardera, efter det qvarteret Nº 1 utvisar, äro så mycket möjligt varit, byalagen lagade tillsamman i ett qvarter, och hörnen ej stiga ut på gatorna. I följd, av hvär således anfört blifvit; är i

Qvarteret Nº 1 tilldelt Olof Olsson från Öfvermordjärf en tomt, Elias Eliasson Dº en, Johan Ersson Dº och Jöns Josepsson från Töre en, den 4de ledig ***!!!!!*** för den som åtar sig, at därå spränga en därå belägen storsten.
Qvarteret Nº 2 Elof Larsson i Öfvermordjärf en, Jöns Olofsson Dº en,Henrik Persson och Johan Zachrisson Dº en, och Anders Andersson Kamlunge en.
Qvarteret Nº 3 Johan Hansson i Törböle en, Henri Hindersson Dº en, Nils Ersson Dº en, och Emil Hansson Dº 4de tomten.
Qvarteret Nº 4 Per Persson och Carl Olsson Töre en, Johan Jönsson Dº en, Olof Nilsson Dº en, och Lars Hansson Dº och Johan ?iobsson i Gammelgården en.
Qvarteret Nº 5 Gästgifvaren Erii Ersson, äfven i Töre, en, Erii Ersson Dº en, Axel Larsson Dº en, och ?Jaijob Nilsson den 4de tomten.
Qvarteret Nº 6. Erii Jaiobson i Siknäs en, Olof Jacobsson Dº en, Per Andersson Dº en, och Henrii Graelsson Dº en.
Qvarteret Nº 7 Zackris Zackrisson i Siknäs en, Gjari? Larsson Dº en Johan Jönsson Dº en, och Jöns Nilsson Dº den den 4de tomten.
Qvarteret Nº 8.
Nils Hindersson och Persson från Sangis en, Gästgifv: Nils Nilsson Dº en, Sergeanten M: Bakman Dº en, och Johan Nilsson och Erii Sigfridsson Dº den 4de .
Qvarteret Nº 9. Per Larsson o Johan Ersson i Sangis en, Erii Olofson Dº en, Olof Andersson Dº en, och Jöns Jacobsson Dº. en.
Qvarteret Nº 10. Johan Carlsson i Sangis 1, And: Andersson i Bondersbyn 1, Anders Persson Dº 1 och Johan Sigfridsson Dº. 4e
Qv. Nº 11 Per Andersson Dº Erii Jönsson i Sörn 1, Nils Larsson Dº 1 Jakob Johansson Dº 1, Anders Johansson i Pollänge 1.
Qv: Nº 12. Josep Mårtensson Dº 1 Henri Olsson Dº 1, Olof Heson? Dº 1, och Grels Grelsson Dº 1.
Qv: Nº 13 Erik Nilsson Dº Anders Ersson i Kårpikåln 1, Erii Ersson Dº 1, Henrii Persson Dº 1, och Anders Pålsson Dº 1.
Qv. Nº 14. Olof Hofon?? i Storön 1, Carl Olofson Dº 1, Olof Andersson 1, och Nils Johansson Dº 1.
Qv:N 15. Måns Eliasson i Pålänge 1, Nils Larsson i Ryssbelt 1, Nils Johansson Dº 1, Dº Daniel Olofsson Dº 1.
Qv: Nº 16 Erii Mickelsson i Ryssbelt 1a , Daniel Hindersson Dº 2a Jakob Hindersson Dº 3e Sigfrid Jonasson Dº 4e

Qv: Nº 17. **Joh: Nilsson i Vånafjärden 1ª , Lars Larsson Dº 2ª o Föraren Bergst. 3e . Qv:**
Nº 18. Johan Nilsson Kårpisjåln? 1ª , Olof Olofssons Änka Dº 2ª , Erii Persson i Lomben 3e . Dº Sigfrid Sigfridsson i Espänära 4e Dº
Qv: Nº 19 Henri Davidsson i Rian 1ª, Olof Persson Dº 2ª Samuel Jönsson Dº 3e ?? Nils Persson Dº 4e . **Qv: Nº 20.** Per Nilsson Dº 1ª , Per Persson o Joh: Johansson i Månsbyn 2ª Carl Olsson Dº 3e ,Olof Andersson Dº o **Erii Persson i Vånafjärden 4e .**
Qv: Nº 21. Joh: Andersson Dº And: Andersson i Vånafjärden 1ª Jon Persson Dº 2ª Nils Olsson Dº 3e Dº Jon Johansson Dº 4e .
Qv: Nº 22 . Jonas Jönsson i Ytterbyn 1ª , Nils Nilsson Dº Johan Andersson Dº 2ª , Erii Jansson Dº 3e , Dº Henrii Hindersson Dº 4e
Qv: Nº 23. Jonas Jonasson o Anders Hindersson i Mårtsön 1ª Jöns Carlsson i Ytterbyn 2ª Lars Nilsson Dº 3e , och Nils Hindersson o Grels Andersson Dº 4e .
Qv: Nº 24. Per Larsson i Ga gården 1ª , Anders o Nils Johanssons Söner 2ª Andjerd? Andersson Dº 3e , och Per Persson Dº 4e tomten
Qv: Nº 25 Jakob Olofsson i G.Gården 1ª Olof Nilsson Dº 2ª och Anders Andersson den 3e tomten.

Återstår ännu åtta Qvarter och två tomter, till deras tjänst, som framdeles kunna behöfva.
De större Qvarter, 13 till antalet, ryma 16 stall tomter å vardera, som Dº Nº 1 visar, utom Qv: 2, som allenast har E? Blir sådeles 200 stalltomter.

:

ORIGINAL BILD Texten

Charta öfver Kyrko Wallen uti Calix Socken och [...]tens Höfdingedöme. [...] och beskrefven, År 1764; af Olof Brunnius

B E S K R I F N I N G

Till ödmjukaste fullfölgd, af Högvälborne Herr Landshöfdingens, Martin Ehrenswärds, Respective Ordres af den 27 Junii innevarande År, afstegs Neder Calix Moder Kyrko Wall i September Månad; och enligit Högbemälte Herres, af den 10 Maj sistledne år, utfärdade Allmänna Kundgjörelse, utstakades till Kyrko=stufvo Tomter, för wederbörande Jordägare i Soknen.

Den tracten, å denne Wall, som utstakades till Tomter, består af sandblandad stenbunden jordmån, med fast botten: Således ganska tjänlig till Byggnaders anställande derå.

Tekn.	Teknens Uttydning
A.	Compagnie Chefens Mann= och Ladugård
B.	Den så kallade Svinviken, hvarå 22 Kyrkostufvor år 1762 blifvit upbygde, på de år 1761 afbrände Tomter.
C.	Torne och Lule Borgerskaps Marknads Bodar, å denna tracten.
D.	Äfven samma Borgerskap tillhörige bodar, å denne platsen, jemte Färjekarlens stuga och Fånghuset.
E.	Här och några få Marknadsbodar, jemte framledne Commministeren Brunbergs Änkas, Madame Sophia Linds gård och några kyrkostufvor, hvarutaf 6 stycken, utan någon ordning väl stå, utom det stadgade måttet från kyrkan; men innom samma mått från Klåckstapeln, som är af trä byggnad; och således större äfventyr underkastad, än kyrkan som är af sten. Derföre torde vara nyttigast, at de aflyttias, å de utstakade ännu lediga Tomter.
F.	Sokne Magazinet.
G.	Tingsstufvan.
H.	Kyrka med Kyrkogård och Klåckstapel.
I.	Kyrkoherdens Hebber eller Bod.
K.	Tvänne gamla Kronbodar.
L.	Kyrkoherdens Krydgård.
M.	D:o Mangård.
N.	D:o Hummelgård.
O.	D:o Badstuga.
P.	D:o Kornlada med loga och hessjor.
Q.	D:o Ladu=gård.
R.	Å denna platsen stå de mästa, ganska irregulairt bygde Kyrkostufvor, och Länsman Rutströms Gård.
S.	Klåckaren Josep Linnströms gård.
T.	Herr Capitain och Riddaren Malmstedts Gårdstomt.
V.	Änke Fru Captenskan Sara Dorotea Holstgård.
U	Tvenne Qvarter för Ståndspersonernes Kyrkostufvu tomter.

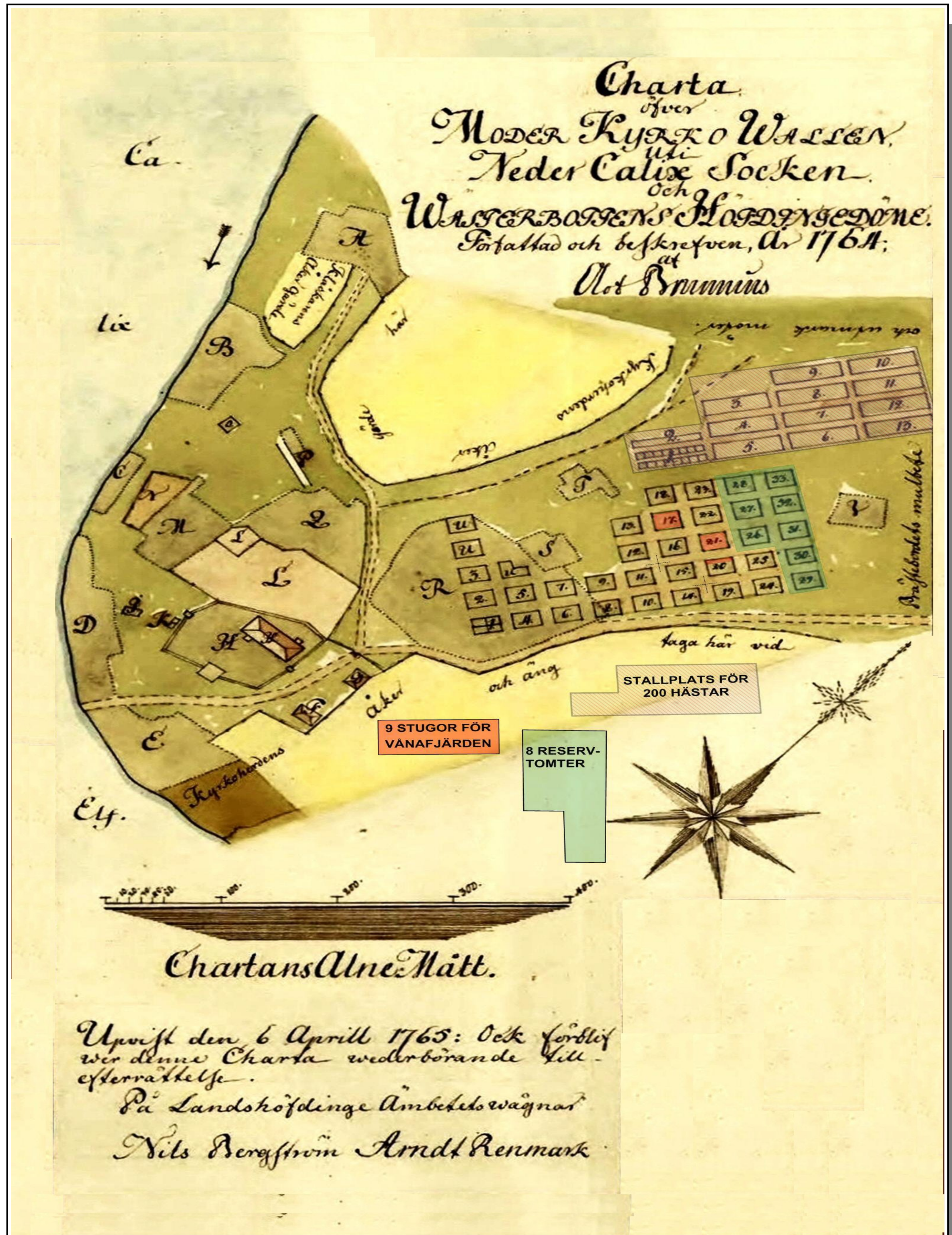
Å de, utom nysnämde Qvarter, 33 till antalet utstakade, som rymma 4 Kyrkostufvor på hvardera, efter det Qvarteret N:o 1 utvisar; äro så mycket möjeligit varit, byalagen lagde tillsamman. Man har ej kunnat allestädes, följa gårdarnes läge i Byn; derföre, at som ligas stufvor befunnits vara större, och åter andras mindre, än Tomtmåttet stadgar: Hvarföre större och mindre blifvit jämkade tillsamman i et qvarter, at hörnen ej stiga ut på gatorne.

Iföljd, af hvad således anfört blifvit; är i Qvarteret N:o 1, tilldelt Olof Olsson från Öfver Mordsjärf en tomt, Elias Eliasson D:o en, Johan Ersson D:o och Jöns Jöseppsson från Töre en, den 4:de Tomten ledig, för den som åtar sig, at derå spränga en därå belägen storsten. Qvarteret N:o 2. Olof Larsson i Öfvermordsjärf en, Jöns Olofsson d:o en, Henric Persson och Josep Zachrisson d:o en, och Anders Andersson i Kamlunge en. Qvarteret N:o 3. Johan Hansson i Torböle en, Hendric Hindersson d:o en, Nils Ersson d:o en, och Eric Hansson d:o 4:de tomten. Qvarteret N:o 4. Per Persson och Carl Olsson i Töre en; Johan Jönsson d:o en, Olof Nilsson d:o en, och Lars Larsson d:o och Johan Jacobsson i Gamel Gården en. Qvarteret N:o 5. Gästgifvaren Eric Ersson, äfven i Töre, en, Eric Ersson d:o en, Axel Larsson d:o en, och Jacob Nilsson d:o den 4:de tomten. Qvarteret N:o 6. Eric Jacobsson i Siknäs en, Olof Jacobsson d:o en, Per Andersson d:o en, och Henric Israelsson d:o en. Qvarteret N:o 7. Zachris Zachrisson i Siknäsen, Isac Larsson d:o en Johan Jönsson d:o en, och Jöns Nilsson d:o den 4:de tomten. Qvarteret N:o 8. Nils Hindersson och Persson från Sangis en, Gästgifv: Nils Nilsson en, Sergeanten M: Bakmanden, och Johan Nilsson och Eric Sigfridsson d:o den 4:de. Qvarteret N:o 9. Per Larsson o Johan Ersson i Sangis en, Eric Olsson d:o en, Olof Andersson d:o en, och Jöns Jacobsson d:o en. Qvarteret N:o 10. Johan Carlsson i Sangis 1, And: Andersson i Bondersbyn 1, Anders Persson d:o 1, och Johan Sigfridsson d:o 4:de. Qv: N:o 11 Per Andersson o Eric Jönsson i Sörn 1, Nils Larsson d:o 1, Jacob Johansson d:o 1, och Anders Johansson i Pollänge 1. Qv: N:o 12. Josep Mårtensson d:o 1, Henric Olsson d:o 1, Olof Olsson d:o 1, och Grels Grelsson d:o 1, Qv: N:o 13 Eric Nilsson o Anders Ersson i Kärpisjaln 1, Eric Ersson d:o 1, Henric Persson d:o 1, och Anders Pålsson d:o 1. Qv: N:o 14. Olof Olsson i Storön 1, Carl Olsson d:o 1, Olof Andersson d:o 1, och Nils Jöseppsson 1. Qv: N:o 15. Måns Eliasson i Pallänge 1, Nils Larsson i Ryssbelt 1, Nils Johansson d:o 1, o Daniel Olsson d:o 1. Qv: N:o 16 Eric Mickelsson i Ryssbelt 1:a, Daniel Hindersson d:o 2:a, Jacob Hindersson d:o 3:e, o Sigfrid Jonasson d:o 4:e. Qv: N:o 17. Joh: Nilsson i Vånnsjärden 1:a, Lars Larsson d:o 2:a o Torären Borgstedt 3:e. Qv: N:o 18. Johan Nilsson i Kärpisjaln 1:a, Olof Olssons Änka d:o 2:a, Eric Persson i Lomben 3:e o Sigfrid Sigfridsson i Espanära 4:e. Qv: N:o 19 Henric Davidsson i Rian 1:a, Olof Persson d:o 2:a, Samuel Jönsson d:o 3:e o Nils Persson d:o 4:e. Qv: N:o 20. Per Nilsson d:o 1:a, Per Persson o Joh: Johansson i Månsbyn 2:a, Carl Olsson d:o 3:e, Olof Andersson d:o o Eric Persson i Vånnsjärden 4:e. Qv: N:o 21. Joh: Andersson o And: Andersson i Vånnsjärden 1:a, Joh: Persson d:o 2:a, Nils Olsson d:o 3:e, Gf. Joh: Johansson d:o 4:de. Qv: N:o 22. Jonas Jönsson i Ytterbyn 1:a, Nils Nilsson o Johan Andersson d:o 2:a, Eric Larsson d:o 3:e, o Henric Hindersson d:o 4:e. Qv: N:o 23. Gf. Jonas Jonasson o And: Hindersson i Marksön 1:a, Jöns Carlsson i Ytterbyn 2:a, Lars Nilsson d:o 3:e, och Nils Hindersson o Grels Andersson d:o 4:e. Qv: N:o 24. Per Larsson i Gf. Gården 1:a, Anders o Nils Johansson d:o 2:a, Anders Andersson d:o 3:e, och Per Persson d:o 4:de tomten. Qv: N:o 25. Jacob Olofsson i Gf: Gården 1:a, Olof Nilsson d:o 2:a, och Anders Andersson d:o den 3:e tomten.

Återstår ännu åtta Qvarter och två tomter, till deras tjänst, som framdeles kunna behöfva.

De större Qvarter, 13 till antalet, ryma 16 stall tomter å hvardera, som Qv: N:o 1 visar, utom Qv: 2, som allenast har 8: Blir således 200 stall tomter.

ORIGINALBILD Karta Kyrkovallen

Bilder över kyrkstaden

Utsikt från Kyrkan

Motiv
Samhälle Gata Kvarter Kyrkostad

Fotodatum
1907

Fotograf
Johan Jonsson

Kommundel
Kalix

Kommentar
Bilden är tagen i riktning mot Köpmannagatan, stora delar av gamla kyrkostaden finns kvar till vänster i bild. Det vita huset närmast i bild är nuvarande Öhmans begravningsbyrån som senare i tiden flyttades tvärs över gatan. Se bilderna 1118 och 1157. Bildarkivet tar gärna emot kompletterande information om bilden.

Den gamla kyrkostaden

Motiv
Samhälle Kyrkstugor Hus

Personer på bilder
Männen i mörka kostymer är fr.v. Oskar Strömbäck och Simon Strömbäck

Fotodatum
1903

Fotogra
Okänd

Kommunde
Kalix

Kommentar
Männen är från Vånafjärden och gick under namnen "Svanbergs-Oskar" och "Risnäs-Simon". Bildarkivet tar gärna emot kompletterande information om bilden.

Reprofotogra
Hällgren Börje

Arkivbildare

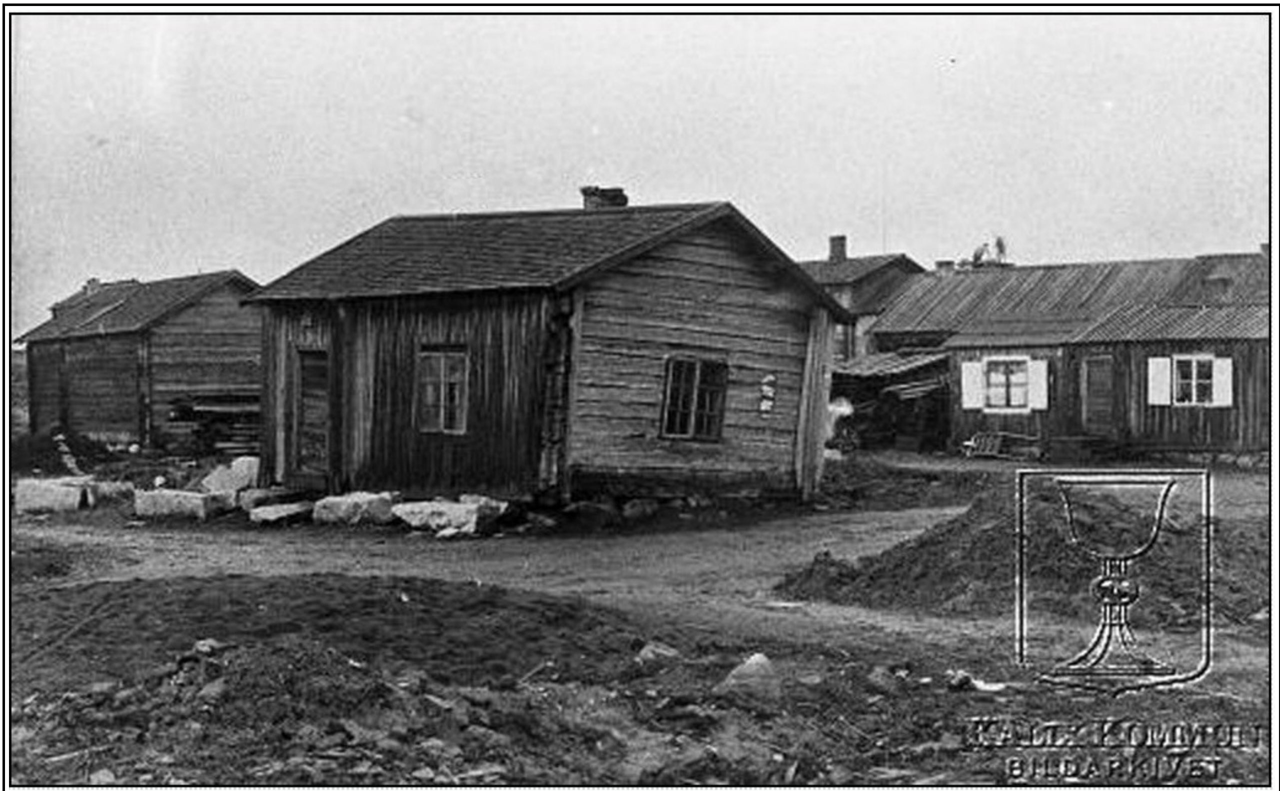
Simon och Oskar Strömbäck från Vånafjärden

En av stugorna hitom kyrkan tillhörde färjekarlen. Till höger sockenmagasinen.

Årtal: före år 1921. Vinterbild av Köpmannagatan i Kalix. Telefonledningar till 9 abonnenter.

Vi avslutar med en bild av en vacker gammal väderbiten kyrkstuga.

Källor:
- Lantmäteriet
- Kalix Bilder
- Kalixböcker
- Litteratur på bibliotek

KURIOSA

I mer än en reseberättelse nämndes medförvåning att folket i denna trakten var ett resligt folk, med Grekiska och Romerska drag. ”Jag steg av ordonet för att beundra och prata med en ung Kalixbo av det täcka könet” skriver en. En annan skriver ”Lilla Josefine, i Bondersbyn var av en skönhetstyp som vid Gustaf III:s hof skulle fördunklat mången högadlig fröken, och den ståtliga unga bondhustrun i Udden som påminde på ett överraskande sätt om en av våra vackraste och älskvärdaste fruar i Stockholm”.

Kalixborna, kunna om de bryr sig om sådant, taga åt sig av berömmet över det fördel-aktiga yttre som folket i övre Norrland sägs äga.

Se text nedan

Dessutom

utflykt från Neder-Kalix längs kustlandsvägen måste jag stiga af velocipeden för att prata med och beundra en ung Kalixbo af det täcka könet, som sysselsatte sig med att valla korna i skogen. Lilla Josefine, som vid Bondersbyn hade vårt lekamliga välbefinnande om hand, var af en skönhetstyp, som vid Gustaf III:s hof skulle fördunklat mången högadlig fröken. Och den ståtliga unga bondhustrun i Udden! Hon påminde på ett öfverraskande sätt om en af våra vackraste och älskvärdaste fruar i Stockholm.”

Nils Arfwidsson som reste omkring i landsändan år 1835 har följande att säga om westerbottningarnas skönhet. På hans tid menade man med ”westerbottningarna” invånarna i nuvarande Västerbotten *och* Norrbotten. Kalixborna kan alltså, om de bryr sig om sådant, ta åt sig av berömmet över det fördelaktiga yttre som folket i övre Norrland sägs äga:

”För att börja med det *yttre*, så skall säkert hvarje sydlänning häpna öfver att nästan under polcirkeln påträffa den vackraste kroppsbildning, Norden måhända eger; åtminstone har icke Förf:n någonstädes sett en allmoge bland hvilken så många verkligt sköna och regelbundna figurer och anleten finnas. . . Det förvånade Förf:n att se så många nästan fullkomligt ovala ansigten med Grekiska eller Romerska drag. Det är i synnerhet det kön, hvilket företrädesvis benämnes det vackra som i Westerbotten gör skäl för namnet; de regelbundna dragen förhöjas mestadels af en hy, som i skönhet, friskhet och finhet öfverträffar allt hvad man bland allmogen annorstädes är van att se, och skulle sätta Stockholmsdamerna i full förtviflan.”

Och

Ytterligare skönhetsupplevelser tycks många resenärer ha fått av Kalixbornas utseende. Nedanstående citat är hämtat ur en artikel i Svenska turistföreningens årsskrift 1899:

”Till det yttre är Kalixbon ståtlig, i allmänhet öfver medellängd. I öfrigt torde man utan öfverdrift kunna säga, att få trakter finnas, där man påträffar så många personer af särskildt tilltalande yttre. Redan på min första